

NETFLIX ÇAĞI: DİJİTAL SEYİR PLATFORMLARI VE BELGESEL SİNEMADA ANLATININ DÖNÜŞÜMÜ

Murat AYTAŞ

Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-TV ve Sinema Bölümü, mrtaytas@gmail.com ORCID: 0000-0003-2744-0519

Gözde YAVUZ

Yüksel Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo-TV ve Sinema Bölümü, gozdeyavuz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8245-4414

Aytaş, Murat ve Gözde Yavuz. "Netflix Çağı: Dijital Seyir Platformları ve Belgesel Sinemada Anlatının Dönüşümü". idil, 113 (2024/1): s. 59-69. doi: 10.7816/idil-13-113-04

ÖZ

Belgesel sinema, görsel medya arasında gerçeklikle olan doğrudan bağlantısı ve toplumsal konulara getirdiği derinlemesine bakış açısıyla dikkat çeker. Bu alanda teknolojik gelişmeler, özellikle dijital platformların yükselişi, belgesel anlatım biçimlerinde ve izleyici etkileşimlerinde devrimsel değişikliklere yol açmıştır. Günümüzde Netflix, Amazon Prime Video ve Disney+ gibi platformlar, geleneksel medya sınırlarını zorlayarak belgesel film yapım ve tüketimini yeniden şekillendirmekte ve geniş kitlelere ulaştırmaktadır. Bu çalışma, dijital platformların belgesel sinemadaki anlatı yapılarını nasıl dönüştürdüğünü incelemeyi amaçlamaktadır. İnternetin popülerleşmesi ve akış hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla, belgesel yapımcıları içeriklerini daha geniş izleyici kitlelerine ulaştırma fırsatı bulmuş, bu süreçte anlatı teknikleri ve içerikler büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Özellikle belgesel film üretiminin artık yalnızca sınırlı bir seyirci kitlesine değil, küresel bir izleyici topluluğuna hitap etmesi, bu alanda içeriklerin nasıl sunulduğunu ve algılandığını temelden değiştirmiştir. Bu bağlamda, "Terim" ve "The Last Dance" belgeselleri üzerinden yapılan betimsel analizlerle dijital platformların anlatım biçimlerine ve izleyici etkileşimlerine olan etkileri ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, dijital platformların belgesel yapımlarında geleneksel anlatı kalıplarını kullanırken aynı zamanda izleyici etkileşimlerini artıran interaktif ve kişiselleştirilmiş içerik sunma yeteneklerinin, belgesel sinemanın anlatı yapısını dönüştürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Dijitalleşmeyle beraber belgesel anlatısına ait içerikler görsel yoğunluk ve popüler kültür etkisi altında şekillenerek sorgulayıcı ve araştırmacı yapılarından giderek uzaklaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Netflix, Dijitalleşme, Belgesel, Anlatı, Son Dans, Terim

Makale Bilgisi:

Geliş: 17 Ekim 2023

Düzeltilme: 26 Kasım 2023

Kabul: 9 Aralık 2023

Giriş

Belgesel film, sinema tarihinin doğuşundan itibaren "sinemasal türler" içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. İlk başlarda sinema anlatı yapısı belgesel filmin anlatı yapısı ile benzerlik göstermektedir. Öncelikle televizyonun daha sonra ise dijital platformların yeni bir gösterim mecrası olarak piyasaya çıkmasıyla birlikte belgesel filmlerde köklü değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişiklik önce belgesel filmin sinema anlatısından televizyon anlatısına daha sonra ise dijital anlatıya doğru bir dönüşüm içerisine girerek bugünkü halini almıştır (Susam, 2015:3). İnternetin popülerlik kazanmasının ardından video akışını mümkün hale getirmesi de dünya üzerindeki yayıncılık serüvenini köklü biçimde değişime zorlamış, izleyici talepleri de dijital alana kaydırmıştır.

Belgesel sinema, gerçek dünya sorunlarını keşfetmek ve yansıtmak için uzun süredir hayati bir medya aracı olmuştur. Doğrudan gerçeklikle bağlantı kurma yeteneğiyle öne çıkan bu görsel medya biçimi, sosyal, kültürel ve politik konulara derinlemesine bakışlar sunarak izleyicilere sadece bilgilendirici değil, çoğu zaman dönüştürücü içgörüler sağlar. Dijital teknolojinin gelişi, özellikle Netflix, Amazon Prime Video ve Disney+ gibi yayın platformlarının yükselişi, belgesel filmlerin üretim, dağıtım ve tüketim şekillerinde devrim yaratmıştır. Bu, belgesel filmlerin kapsamını ve etkisini genişleterek, değişen medya manzarasına uyum sağlamalarını ve küresel bir izleyici kitlesine ulaşmalarını sağlamıştır.

Küresel ölçekte ve Türkiye'de sınırsız içeriğe bir tuşla ulaşılmasına olanak sağlayan, internet teknolojisinin gücünü arkasına alan dijital platformlar aracılığıyla izleyicilerin tüketim biçimleri de değişmiştir. Sinemanın ilk yıllarından geleneksel televizyon yayıncılığının ve ardından da dijital platformların egemenliğindeki izleme eyleminde izleyici kültüründe de yenilikler görülmüştür. Açık hava sinemaları, sinema salonları, televizyona sahip olan hanede toplanmak gibi eylemler, yerini herkesin mobil araçlarıyla içerik tüketebildiği bir yapıya bırakmış, bireysel bir izleyici kültürü oluşmuştur. Kuşakların izleme eğilimleri de internet-televizyon rekabetinde belirgin hale gelmiştir. Genç kuşaklar için geleneksel televizyon yayıncılığı izlenmek istenen bir pratik olmaktan çıkmış, gençler ve genç yetişkinler dijital alana yönelmiştir. Bu nedenle dijital platformların yeni anlatı kalıplarını oluştururken kuşak eğilimlerini ve isteklerini de gözetmesi gerekmiştir.

Bu çalışma, dijital platformların belgesel sinema içindeki anlatı yapılarını nasıl etkilediğini araştırmaktadır, geleneksel yayın yöntemlerinden daha dinamik ve etkileşimli dijital formatlara önemli bir geçişi işaret etmektedir. İnternetin ve yayın hizmetlerinin yaygınlaşması, içerik dağıtımını demokratikleştirerek, film yapımcılarının geleneksel medya kanallarını atlayıp doğrudan dünya genelindeki izleyicilere ulaşmalarını sağlamıştır. Bu değişim, sadece erişilebilirliği artırmakla kalmamış, aynı zamanda yeni anlatı teknikleri ve hikâye anlatımı olanakları da sunmuştur. "Terim" ve "The Last Dance" gibi popüler belgesellerin analizi üzerinden, bu araştırma dijital platformların belgesel içeriklerin sunumu ve algılanması üzerindeki dönüşümleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu inceleme ile araştırma, dijital platformların çift etkisini araştıracaktır: bir yandan, etkileşimli ve kişiselleştirilmiş izleyici deneyimleri aracılığıyla anlatı yeniliklerini artırırken, diğer yandan görsel yoğunluk ve popüler kültürün etkisi nedeniyle geleneksel olarak belgesel film yapısıyla ilişkilendirilen araştırmacı derinliği potansiyel olarak azaltabilir.

Belgesel Sinemada Anlatının Dönüşümü

Sinemanın tarihi yolculuğu belgesel filmlerle başlar ve Lumiere kardeşlerin trenin gara girişini gösteren ilk filmi, sinemanın ve belgesel sinemanın gerçeklikle olan ilişkisini vurgular. Belgesel, gerçeği veya gerçeğe yakın konuları yaratıcı bir şekilde işleyerek kurmacadan ayrılan bir türdür. Ancak, pek çok film belgesel ile kurmaca arasındaki sınırları bulanıklaştırmış, belgesel de kurmaca filmler gibi çeşitli anlatı ve anlatım biçimlerine ev sahipliği yapar hale gelmiştir (Akbulut, 2019: 119).

Belgesel sinema, gerçekliğin yaratıcı ifadesi ile şekillenir. Bir belgeselcinin film yapma süreci, genellikle bir derdi veya topluma hizmet etme bilinciyle başlar. Belgesel sinema, toplum bilinciyle iç içe olup, sosyal bir amaçla üretilir (Bikiç, 2019: 48). Belgeselin amacı, gerçeği inceleyerek toplumsal bilince katkıda bulunmak ve kültürel aktarımları gelecek nesillere taşımaktır (Karasu, 2011: 84). Belgesel filmlerin yapılma gerekçesi, onları eğlence sinemasından ayıran önemli bir özelliktir. Belgesel sinema, yaşamdan alınan referanslarla ve merak eden, soru soran bir kitleye hitap eden bir film türüdür. Belgesel, yaşama karşı bir duruş sergileyerek, dönüşüm ve eyleme geçişi hedefler; gerçekliği saptırmadan kendi ifade biçimini sunar (Elmacı, 2011: 49).

Belgesel film yapmanın amacı, sadece boş zamanı doldurmak değil, var olanı ve yaratılmak isteneni, sanatı ve gerçeği, eğlenceyi ve düşüncüyü bir araya getirerek bir bütün oluşturmaktır. İyi bir belgesel, yapımcının gerçeğe karşı tutumunu ve sosyal bir bilinçle yapıldığını yansıtır (Gider, 2009:14). Belgesel filmin temel hedeflerinden biri, toplumu oluşturan bireylerin konumlarını belirlemektir. Başarılı bir belgesel, yapımcının toplum hakkında söyleyecek önemli bir mesajı olduğunda mümkündür. Belgesel, fabrikalardan, evlerden ve tarlalardan insanların

sesini yansıtmalıdır (Cereci, 1997: 25). Esas amaç, ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal meseleler üzerinden halkı bilgilendirerek geleceğe ışık tutmaktır.

Belgesel sinema, işlevleri ve yöntemleri açısından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuş bir alandır. Bu sınıflamalar, belgeselin sadece tarihsel bir perspektiften değil, aynı zamanda teknolojik gelişmelere bağlı olarak da evrildiğini gösterir. Bu nedenle, belgeselin belirlenmiş değerler ve kategoriler içinde sabit bir şekilde ele alınması mümkün değildir (Susam, 2015: 132). Belgesel sinemada, belgeleme süreci görüntü ve ses kaydıyla gerçekleşir ve bu süreçte insan faktörü nedeniyle anlatımsal farklılıklar ortaya çıkar. Belgesel yönetmeni, bir gerçeği önce algılar ve bu algılama sürecinde bireysel ve çevresel faktörler önemli bir rol oynar. Algılanan gerçek, yönetmenin düşünsel filtresinden geçirilir ve teknolojinin imkanlarıyla kaydedilir. Bu, anlatımın gerçekleşmesinde pek çok değişkenin etkili olduğu ve yönetmenin tamamen tarafsız kalmasının mümkün olmadığı anlamına gelir (Eivazı, 2017:1).

Belgesel sinemanın öncüleri olan Robert Flaherty, Paul Rotha, John Grierson, Dziga Vertov gibi yönetmenler için ana amaç, gerçekleri kaydederek halka aktarmak ve toplumsal bir görevi yerine getirmektir. İlk yıllarda belgesel filmler, doğa ve insanın doğal yaşamındaki mücadelesini merkeze alırken, zamanla toplumsal meseleler ve gerçeklikler halka aktarmanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Siyasi iktidarlar da belgesel filmin gücünü fark ederek, propaganda aracı olarak kullanmışlardır (Kuruoğlu & Parsa, 2017:8-11). İkinci Dünya Savaşı, belgesel sinemanın anlatım şekli ve kullanımında önemli değişikliklere yol açmıştır. Savaş döneminde, ulus bilincinin güçlendirilmesi amacıyla belgesel sinema, propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Örneğin, İngiltere'de John Grierson gibi sinema yapımcıları, belgesel filmin değişen anlatım şekillerini sosyal bir güç olarak değerlendirmişlerdir. Nazi Almanya'sı ve Sovyet Rusya gibi ülkeler ise milliyetçiliği öne çıkaran teknik açıdan gelişmiş belgeseller üretmişlerdir (Jacobs, 1979:73).

Belgesel sinemanın en etkili kullanıldığı dönemlerden biri, 1968 yılında yaşanan özgürlük hareketleri, kitlesel eylemler ve insan hakları arayışları gibi dünya gündemini meşgul eden konuların belgesel sinemanın anlatılarını ve tarzını dönüştürdüğü zamandır. Özellikle Paris'te gençler tarafından başlatılan ve dünya çapında yankı bulan hareketler, toplumsal değişimlere odaklanan içeriklerle belgeseller aracılığıyla aktarılmıştır (Yıldırım, 2020:14). Belgesel anlatılarının yapısını etkileyen önemli faktörlerden biri, eğlence ve tüketim odaklı televizyonun artan etkisidir. Televizyonun hayatımızdaki yerinin artmasıyla, belgesel içeriklerinde hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Tüketim odaklı toplumların hızlı tüketim eğilimleri, belgesel anlatım tarzlarının da değişmesine neden olmuştur (Kuruoğlu & Parsa, 2017: 15).

Günümüzde, özellikle Türkiye'deki ulusal kanallarda gösterilen belgesel programlar, Paul Rotha'nın ifadesiyle, haber-gerçek yapımlara yakın örnekler sergilemektedir. Türkiye'de "32. Gün" programıyla Mehmet Ali Birand'ın oluşturduğu içerik, bu türün ilk örneklerinden biridir. Can Dündar'ın politik ve sosyal içerikli belgeselleri de röportaj tekniğinin ön planda olduğu, ulusal olayları ve bu olaylara tanıklık eden kişileri anlatan haber-gerçek yapımlar arasında yer alır (Öztürk, 2014: 16-17).

Dünyanın hızlı değişimi ve teknolojinin insan hayatına entegrasyonu, belgesel yapım süreçlerinde yeni anlatım şekillerinin gelişimine yol açmıştır. Dijital ortamda yapılan kayıtlar, hızla oluşturulup tüketilirken, modern zamanların hız çağı, hikâye içeriklerinin giderek azaldığı ve bu yokluğun hissedildiği bir döneme işaret etmektedir (Eivazı, 2017:58). Teknolojik gelişmeler, belgesel filmin form ve içeriğine yenilikler eklemiş, anlatı yapısında belirgin değişikliklere neden olmuştur. Sinema belgesel anlatısından televizyon ve sonrasında dijital mecralara geçiş yaparak, belgesel film, içeriğini ve anlatım dilini değiştirerek, yayınlandığı ortamların gerekliliklerine uyum sağlamıştır (Kuruoğlu & Parsa, 2017:17). Bu evrim, belgesel sinemanın sürekli gelişen bir alan olduğunu ve teknolojik yeniliklere adaptasyonunun önemini vurgular.

Dijital Seyir Platformlarının Yükselişi ve Belgesel Sinema

Belgeselin televizyon dünyasına entegrasyonu, her zaman öncelik verdiği estetik ve etik değerlerin, televizyonun popülerlik odaklı yapısı nedeniyle göz ardı edilmesine yol açmıştır. Televizyon, estetik ve etik yerine daha çok izlenirliği önceliklendiren bir mecra haline gelmiştir. Bu durum, belgesel sinemanın derinlemesine araştırma gibi temel yöntemlerinin, televizyonun hız ve tüketim odaklı yayın anlayışı tarafından olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Sanat ve estetik içerikli temalar, televizyonun zaman baskısı altında kötü bir etkileşime maruz kalmıştır (Arık, 2005: 102). Popüler kültürün etkisi altındaki televizyon, belgesel içeriklerinde de estetikten önce ticari kaygıları öne çıkarmış, içeriklerin biçimi izlenme oranlarına göre şekillendirilmiştir. Televizyon izleyicisinin kolay erişilebilir bilgiye olan eğilimi, belgeselin sorgulayıcı ve araştırıcı yapısının değişmesine neden olmuş, içerikler daha popüler ve görsel yoğunluğa kaymıştır.

21. yüzyılda sinema alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Teknolojinin gelişimiyle sinema, üretimden dağıtım ve gösterime kadar her alanda dönüşüm geçirmiştir. İnternet ve bilgisayar teknolojilerindeki ilerlemeler, sinemanın yapım ve gösterim koşullarını etkilemiş, televizyonun yerini yavaş yavaş dijital içerik platformları almaya başlamıştır (Demircan, 2021:1). Bu teknolojik ilerleme, sinema için dijital dünyanın kapılarını açmıştır. Teknoloji, günümüzde sanatın her alanına nüfuz etmiş, sanat eserlerinin sunulduğu ortam ve mecranın bir parçası haline gelmiştir. Dijital teknolojiler, yeni anlatım biçimlerinin denemesine ve bilim ile sanatın birleştiği yeni araştırma kavramlarının ortaya çıkmasına olanak tanımıştır (Sağlamtimur, 2010: 214). Sanatın her türü, geçmişten günümüze teknolojiyi kendine uyumlu hale getirerek, teknolojinin sunduğu imkanlardan yararlanmışır.

Dijitalleşme, bilgi ve iletişimin yayılmasını, geliştirilmesini ve aktarılmasını hızlandırmıştır. Teknolojik ilerlemeler, iletişim modellerinin çeşitlenmesine yol açarken, dijitalleşme süreci, geçmiş ve bugünün teknik imkanlarını birleştirerek önemli bir dönüşümü tetiklemiştir. Bu dönüşüm, televizyon yayıncılığında da kendini göstermiş, daha interaktif ve internet tabanlı bir yayıncılık modeline geçiş yapılmıştır. Bu yeni model, etkileşim, denetim ve iletişim ağının bütünleşik bir şekilde sunulmasını sağlamıştır (Kına, 2023: 23). Teknolojideki bu yenilikler, televizyonun yapısını ve izleyicilerin tercihlerini değiştirmiştir; izleyiciler artık daha interaktif modellere yönelmektedir.

Mobil cihazların yaygınlaşmasıyla izleme kültürü üzerindeki etkisi artarken, dijital platformlar, içerik sunumunda geleneksel yapıları geride bırakarak yeni bir hizmet standardı belirlemiştir. Bu durum, televizyon teknolojisini internet tabanlı bir yapıya evrilmeye zorlamıştır. Günümüzde izleyiciler, ne izleyeceklerini bilerek, dijital platformlarda kendi tercihlerine göre içerik seçebilmektedir. Bu değişim, geleneksel izleme alışkanlıklarına alternatifler sunarak, izleyicilere daha özgür bir seçim imkânı tanımıştır (Söğütöler, 2022:1). Dijitalleşme, izleyicilere geniş bir içerik yelpazesi sunarak, kişisel ilgi alanlarına uygun içeriklerin üretilmesini teşvik etmiştir.

Dijital platformlar, çoğunlukla üyelik esasına dayalı ve ücrete tabi bir hizmet modeli izlemektedir. Fiyatlandırmalar, ülkelerin ekonomik durumlarına göre farklılık göstermektedir. Bu platformlar, çeşitli akıllı cihazlarda erişilebilir olup, Netflix, Amazon Prime, Youtube, Hulu, Disney Plus, Vimeo gibi örnekleriyle hem ücretli hem de ücretsiz hizmetler sunmaktadır (Sharma, 2019: 82). İnternetin sağladığı yeni medya anlayışı, izleyicilere bütçeleri ve içerik tercihleri doğrultusunda uyum sağlayan bir deneyim sunmaktadır. Teknoloji tabanlı içeriklerin ortaya çıkışı, geleneksel sanat ve kültür çalışmalarına karşı yeni bir biçimsel anlayış ve anlatım tarzlarındaki farklılıkların gelişimine önemli bir etki yapmıştır (Sağlamtimur, 2010: 16). Teknolojinin sunduğu imkanlar, günlük yaşamın her alanına derinlemesine nüfuz ederken, bu durum sanatın tüm alanlarında yeni anlayış ve biçimlerin evrimine yol açmıştır.

2000'li yılların başlangıcıyla, ücretli kablolu yayınlar, çeşitli film ve dizi izleme platformları ve yasal olmayan içerik siteleri aracılığıyla izleme alışkanlıkları dijital ortama kaymıştır. Bu değişim, film izleme kültüründe önemli bir dönüşümü tetiklemiştir. İnternet erişimi olan herkes, sinema salonlarına gitmeksizin evden film izleyebilir hale gelmiştir. Bu internet hizmeti, kişilere istedikleri zaman ve yerde içerik izleme özgürlüğü sunmuş, pasif izleyici konumundan aktif bir konuma geçişe olanak tanımıştır (Demircan, 2021:61). Dijital ortamın gelişimiyle, izleme kültürü interaktif bir alana dönüşmüş, izleyicilere daha etkileşimli ve kontrol edilebilir bir deneyim sunulmuştur. Dijital platformlar, izleyicilere sunulan seçme özgürlüğü gibi önemli imkanlarla kısa sürede büyük bir etki yaratmıştır. Netflix, Amazon Prime, Youtube, Hulu, Disney Plus, Vimeo gibi platformlar, içeriklerinde birden fazla dil seçeneği, kişisel ilgi alanlarına göre öneriler, reklamsız izleme deneyimi ve istenilen zaman aralığında izleme imkânı gibi özellikler sunarak, geleneksel medya anlayışının ötesine geçmiş ve izleme kalıplarında önemli dönüşümler gerçekleştirmiştir (Sarı & Türker, 2021:61). Bu özellikler, gelişen teknoloji sayesinde bilgisayar, telefon ve tablet gibi cihazlarda da kullanılabilir hale gelmiştir, yeni izleme deneyimlerinin gelişimine katkı sağlamıştır.

Modern çağda, bireyler kitle iletişim araçlarıyla kurdukları iletişimde yenilikçi bir tutum sergilemişlerdir. Dijital platformların her alana entegrasyonu, durdurulamaz bir haberleşme ağı yaratmış ve yeni alışkanlık ile bağımlılık modellerini ortaya çıkarmıştır (Figueiras, 2017: 106). Bu yeni davranışsal durumlar, sosyal ilişkilerin ve eğlence anlayışının dijital ortama taşınmasını sağlamıştır. Dijital medyanın hızlı entegrasyonu, sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda yeniliklerin kapısını açmıştır. Dijital platformlar, izleyicileri pasif konumdan aktif bir role taşıyarak, kullanıcı sayılarını artırma hedefiyle yeni anlatım yolları ve biçimleri denemiştir. Bu süreç, izleyicilerin yeni medya anlayışına uyum sağlamasını ve kendi izleme tercihlerini kontrol etme becerilerini geliştirmesini sağlamıştır.

Netflix Çağı: Seyir Alışkanlıklarının Dijital Dönüşümü

Reed Hastings ve Marc Randolph tarafından 1997 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan Netflix, başlangıçta DVD kiralama hizmeti veren bir şirket olarak faaliyete başlamıştır (Ulukan, 2018). Zaman içinde medya sektörüne getirdiği yeniliklerle, satış ve kiralama modelinden abonelik tabanlı bir modele geçiş yaparak, 2007 yılı itibarıyla günümüzdeki içerik platformunun temellerini atmış ve internet üzerinden erişilebilen küresel bir hizmet haline gelmiştir. Özellikle 2010'ların başlarında uluslararası pazarda büyümeye başlayan Netflix, ilk olarak Kanada ve Latin Amerika ülkelerinde faaliyet göstermeye başlamış, ardından Avrupa'ya ve 2016 yılı itibarıyla Türkiye'ye de yayılmıştır. Günümüzde yaklaşık 190'dan fazla ülkede içerik üretimi ve yayını yaparak faaliyetlerini sürdüren Netflix, internet teknolojisindeki gelişmeler sayesinde büyük bir büyüme kaydetmiştir (Kına, 2023: 25).

Netflix'in bu hızlı büyümesi, diğer şirketleri de yeni dijital platformlar oluşturmaya teşvik etmiştir. Netflix'in ardından Amazon, Youtube, Amazon Prime, Hulu, Mubi ve Apple gibi platformlar da uluslararası ve Türkiye pazarında hizmet vermeye başlamıştır. Sarı ve Sancaklı (2020: 248) tarafından belirtilen üzere, Amazon Prime gibi platformlar, Netflix ile benzer içeriklere sahip olarak izleyicilerin beğenisine sunulmuştur. Netflix, büyüyen hedef kitlesi ve uluslararası alanda etkileşim kurduğu ülkelerin sayısındaki artışla birçok kişi için cazip hale gelmiş ve diğer şirketlerin de yeni platformlar geliştirmesine öncülük etmiştir. Netflix, sunduğu içerikleri ve izleme politikalarını hizmet verdiği ülkelerin kültürel ve sosyal dinamiklerine göre şekillendirerek, farklılıklara

duyarlı bir tutum sergilemiştir. Brennan (2018:9) tarafından ifade edildiği gibi, Netflix, iş birliği yaptığı her ortaklıkta geleceğe yönelik pozitif ilişkiler geliştirmiş ve çeşitli isteklere ve bakış açılarına açık bir yaklaşım benimsemiştir. Yerel hassasiyetleri ve özgü konuları ele alışı biçimiyle global bir perspektife sahip olduğunu kanıtlayan Netflix, ürettiği içerikleri ülkenin genel beğeni ve tutumlarına uygun seçerek platform üzerinden elde ettiği başarıyı bu stratejik yaklaşımla desteklemiştir.

Netflix, kullanıcılarının platforma olan bağlılığını sürdürebilmek adına, içerik ve biçim açısından sürekli iyileştirmeyi hedefleyen bir strateji izlemektedir. Platform, izleyicilerin kullanım deneyimlerini zenginleştirecek özelliklere büyük önem vermektedir. Bu özellikler arasında; Netflix orijinal yapımları, yaş gruplarına uygun profil içerikleri, yüksek kaliteli ses ve görüntü, internet hızına uyumlu bağlantı kalitesi, dizilerin bölümlerini kesintisiz izleyebilme, uygun fiyat seçenekleri, dört farklı profil oluşturabilme imkânı, reklamsız içerik sunumu, çeşitli içerik seçenekleri ve birden fazla cihazda izleme şansı gibi maddeler bulunmaktadır. Ayrıca, kullanıcı dostu tasarımı ile de dikkat çekmektedir (Başer & Akıncı, 2020: 872). Netflix, bu disiplinli ve stratejik planlamasıyla kullanıcılarına kolaylık sağlamanın yanı sıra, platformun tercih edilmesindeki temel özellikleri de belirlemektedir.

Netflix'in kuruluşundan bu yana, DVD kiralama hizmetinden dijital içerik sağlayıcılığına kadar geçirdiği evrim, sadece teknolojik dönüşümü değil, aynı zamanda içerik çeşitliliği ve özgünlüğü açısından da önemli bir gelişme göstermiştir. Dijitalleşme sürecinin tamamlanmasının ardından, Netflix'in ilk orijinal dizisi olan ve 7 Emmy ödülü kazanan "House of Cards" (2013), platformun uluslararası alanda tanınmasında önemli bir rol oynamıştır. Dizinin başrolünde Kevin Spacey yer alırken, ilk bölümün yönetmenliğini David Fincher üstlenmiştir. Netflix, bu projeye her sezonu bir kerede yayınlama stratejisiyle, haftalık bölüm yayınlama geleneğine yeni bir alternatif sunarak sektörde yenilikçi bir adım atmıştır (Medin & Kaymak, 2022: 68). "House of Cards" dizisinin başarısı ve yeni yayın modeli, Netflix'in stratejik planlamasının bir parçası olarak diğer platformlardan ayrılmasını sağlamıştır. İnternet üzerinden yayınlanan bir dizinin önemli bir ödül olan Emmy ile ödüllendirilmesi, Netflix'in 190'dan fazla ülkede iş birliklerini artırmasına katkı sağlamıştır. Bu başarının ardından gelen diğer önemli kilometre taşı, Alfonso Cuarón'un yönettiği ve "Roma" adlı Netflix orijinal filmi olmuştur. Film, 91. Oscar ödüllerinde "yabancı dilde en iyi film", "en iyi yönetmen" ve "en iyi görüntü yönetmeni" ödüllerini kazanarak, Netflix'in içerik üretimindeki başarısını pekiştirmiştir (Sarı & Türker, 2021: 66).

Netflix, 2016 yılında Türkiye'de yayın hayatına başladığında, ülkelerin kültürlerine özgü içerikleri ön plana çıkarma politikasını sürdürmüştür. Türkiye'de Netflix'in ilk yerli yapımı olan "Hakan: Muhafız" (The Protector), 2018 yılında yayınlanmış ve on milyonun üzerinde izleyici sayısına ulaşarak, dizinin ikinci ve üçüncü sezonlarının yapımı için anlaşmaların yapılmasına yol açmıştır. "Hakan: Muhafız"ın başarısının ardından Türkiye'deki ikinci Netflix yerli projesi "Atiye" dizisi, Göbeklitepe etrafında kurulu bir hikâye ile çekimlere başlamıştır (Çağlı & Kara, 2019:13-14).

Netflix, "global düşün, yerel hareket et" mottosunu benimseyerek, sosyal medya aracılığıyla bu stratejiyi güçlü bir şekilde uygulamaktadır. Dünya genelinde ve Türkiye'de özel olarak oluşturulan sosyal medya hesapları üzerinden, her ülkenin kültürel özelliklerine uygun içerikler paylaşarak, lokal izleyici kitlesine özel tanıtımlar yapmaktadır (Kopuz, 2019: 52). Ayrıca, YouTube üzerinden Türkiye'deki kullanıcılara yönelik fragman ve reklamları yayınlarken, izleyicilerin dikkatini çekmekte ve izleme tercihlerini yönlendirmektedir. Bu strateji, Netflix'in yerel içeriklere verdiği önemi ve sosyal medya üzerindeki etkili varlığını göstermektedir (Söğütöller, 2022: 99-100). Netflix, özellikle genç izleyici kitlesine yönelik olarak mizahı kullanma stratejisini benimsemiştir. Sosyal medyada popüler olan mizahi unsurları içeriklerine dahil ederek, kullanıcılarla hızlı ve etkili bir etkileşim kurmaktadır. Netflix Türkiye, bu yaklaşımı sıkça kullanarak, pazarlama stratejilerini mizah yoluyla izleyicilere sunmaktadır. Ayrıca, gençlerin tercih ettiği jargonu kullanarak ve duygusal temaları işleyerek, marka ile kullanıcılar arasında sıcak bir ilişki kurulmasını sağlamaktadır (Öztürk & Erdoğan, 2022: 186).

Netflix'in kullanıcı deneyimini kişiselleştirmeye yönelik önemli bir özelliği de üye olduktan sonra kullanıcıların dijital ayak izlerini kaydetmesidir. Bu sayede, kullanıcılar platforma giriş yaptıklarında, daha önce izledikleri türdeki içeriklere göre öneriler alarak, izleme deneyimlerini kolaylaştırmaktadır (Karataş, 2023: 43). Netflix, bu yöntemle kullanıcıları platformda tutmayı ve onlara sürekli yeni içerikler önererek izleme alışkanlıklarını zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Netflix, kullanıcılarla kurduğu etkileşim ve bu etkileşimin sonucunda oluşan bağ sayesinde, dünya genelinde her kültürden binlerce farklı kitleye yönelik içerik üretmektedir. Değişime ve yeniliğe açık yaklaşımıyla, kendi ürettiği içeriklerin yanı sıra, OTT (Over The Top) hizmeti aracılığıyla sunduğu geniş orijinal içerik yelpazesi, çeşitliliğin en belirgin kanıtlarından biridir (Dönmez, 2019: 103). Netflix, kuruluşundan bu yana sürekli bir gelişim ve büyüme içinde olup, dünya çapında lider bir platform konumuna ulaşmıştır. Nüfuz ettiği ülkelerdeki liderliğini sürdürebilmek ve devam ettirebilmek için değişim ve dönüşümü temel prensipleri arasında tutmuştur. Kullanıcılarla kurduğu etkili etkileşimler aracılığıyla, izleme kültürlerinde de önemli değişikliklere neden olmuştur (Başer & Söğütöller, 2023:3-4).

Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi, belgesel sinema üzerine yapılan akademik literatür taraması ve dijital platformlarda yer alan özgün belgesel örneklerinin betimsel analizi üzerine kurulmuştur. Araştırma, belgesel sinemanın dijital platformlardaki anlatı yapılarını nasıl dönüştürdüğünü anlamak amacıyla, özellikle "Terim" ve "Son Dans (The

Last Dance)" belgesellerini incelemiştir. Bu belgeseller, Netflix gibi önemli bir dijital yayın platformu tarafından sunulan ve geniş kitlelere ulaşan örnekler olarak seçilmiştir. Betimsel analiz yöntemi odaklanılan konuya ilişkin geniş bir çerçevede elde edilmiş olan verileri sınıflandırmayı ve araştırmayla ilişkili kavramlar ile yeniden yorumlamayı önceleyen bir yöntemdir. Nitel araştırma tasarımına sahip çalışmalarda sıkça kullanılan betimsel analiz yöntemi, gözlem, analiz ve açıklama girişimlerinde öncü bir rol üstlenmiştir (Koh & Owen, 2000: 219).

Literatür taraması, belgesel sinemanın tarihçesi, anlatı teknikleri ve dijital medyanın bu alandaki etkileri hakkında derinlemesine bilgi sağlamak için yapılmıştır. Akademik makaleler, kitap bölümleri ve konferans bildirileri kullanılarak belgesel sinema ve dijital dönüşüm teorileri hakkında geniş bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu süreç, dijital platformların belgesel yapımlar üzerindeki etkilerini belirlemek için teorik bir temel sunmuştur.

Belgesel analizi, seçilen belgesellerin içeriklerinin detaylı bir şekilde incelenmesini içermektedir. Bu analiz sırasında, anlatı yapıları, görsel ve işitsel stil, tema, perspektif ve izleyici ile etkileşim gibi unsurlar üzerinde durulmuştur. Her bir belgeselin nasıl bir hikâye anlattığı, hangi teknik ve anlatım biçimlerini kullandığı ve izleyici üzerindeki potansiyel etkileri değerlendirilmiştir. Araştırmanın bu bölümü, nitel bir metodoloji kullanarak, dijital platformların belgesel sinema üzerinde nasıl bir dönüşüm yarattığını ve bu dönüşümün sanat formu olarak belgeselin geleceği üzerindeki potansiyel etkilerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bulgular, dijital çağda belgesel sinemanın anlatı biçimlerinde ve izleyici etkileşimlerinde nasıl evrildiğini göstermek için kullanılacaktır.

"Terim" Film Çözümlemesi

Türk futbol tarihinin en etkili isimlerinden biri olan Fatih Terim'in hayatını konu alan belgesel, Netflix'te dört bölüm olarak izleyiciyle buluşmuştur. Belgeselde, Terim'in futbolculuk ve teknik direktörlük kariyerine dair bilgiler, kendisinin ve yakın çevresinin anlatımıyla sunulmaktadır. Altuğ Gültan ve Burak Aksoy'un yönetmenliğini üstlendiği bu film, 1996-2022 yılları arasındaki dönemi kapsar ve Terim'in ulusal ve uluslararası arenadaki başarıları, "futbolcu, hoca, baba, dede, kaptan ve imparator" gibi roller üzerinden aktarılır.

Bir belgeselde anlatımın etkileyciliği, anlatıcı tipolojisi ve kurulan bakış açısı ile doğrudan ilişkilidir. 'Terim' belgeseli hem Terim'in kendi ağzından hem de çeşitli anlatıcılar tarafından yapılan katkılarla zenginleştirilmiş çoklu bir bakış açısı sunar. Bu yöntem, hikâyeye canlılık katmak, izleyicinin dikkatini tamamen hikâyeye çekmek ve anlatılan olayların doğrulanmasını sağlamak için seçilmiştir. Belgeselin kurgusu, hikâyenin ritmini ayakta tutan temel bir unsurdur. Yönetmenler, belgeselin ilk bölümünden itibaren dramatik yoğunluğu yüksek bir anlatı tercih ederler. Terim'in hayatına dair anlatılan her hikâyeye, yorucu ve zorlu bir kariyer yolculuğunun zaferle sonuçlanan başarı hikayesidir. Bu şekilde, seyirci, karakterin başarılarını doruk noktalarında karakterle eş zamanlı olarak yaşar. Bu durum, seyircinin izlemekten keyif almasını sağlar; zira klasik anlatı yapısındaki hikayelerde izleyiciler, engelleri aşan ve hedeflerine ulaşmak için çabalayan karakterin her eylemini daha anlamlı ve inandırıcı bulur.

Klasik anlatı sineması, özellikle trajedi geleneğinden beslenen neden-sonuç ilişkisine dayalı bir yapıya sahiptir ve hikâyelerde genellikle serim, düğüm ve çözüm bölümleri açıkça belirlenir. "Terim" belgeselinin her bölümü, yükselen bir dramatik eğri takip ederek bu klasik yapıyı yansıtır. Her bölüm, başlangıçta yer alan olaylarla sonuçları arasında doğrudan bir bağ kurar. İlk bölüm, Fatih Terim'in Galatasaray'daki futbolculuk kariyerinin sonlanması ve teknik direktörlüğe geçişi ile açılır. Kariyer yolculuğunun bu döneminde yaşadığı ardışık yenilgiler ve istifa baskıları, onun oyun taktiklerini değiştirmesine neden olur. Bu süreçte, Galatasaray'ın ezeli rakibi Fenerbahçe'ye 4-0'lık yenilgi, Terim ve takımı için bir dönüm noktası oluşturur ve ardından gelen dört yıllık şampiyonluk serisinin temelleri atılır.

Klasik anlatı sineması, seyircinin hazzını ön planda tutar. Bu nedenle, karakterin belirgin özellikleri sürekli olarak seyirciye hatırlatılır. Belgeselin ikinci bölümünde, duygusal bağları güçlendirmek amacıyla Terim'in aile bireyleri onun geçmişini ve karakter özelliklerini anlatır. Babasının ve ablasının yaptığı röportajlarda dile getirilen fakir çocukluk hikâyeleri, eşi ve kızlarının ise onun azim ve hırsını vurgulayan ifadeleri, Terim'in yaşadığı zorluklar karşısında gösterdiği direnci ve başarıya ulaşma sürecini sembolize eder. Bu bölümde aile bireylerinin anlatımları, Galatasaray'ın UEFA Kupası yolculuğu ile desteklenerek, hikâyeye derinlik kazandırılır.

Klasik anlatılarda, karakterin bir amacı vardır ve hikâyeye boyunca bu hedefe ulaşmak için çabalar. Bu bölümde Galatasaray'ın UEFA yolculuğundaki başarılı adımları, hikâyenin denge noktasını oluştururken, İstanbul'da Leeds United ile oynanan maç öncesi taraftarlar arasında çıkan çatışma sonucu iki İngiliz taraftarın ölümü hikâyede dengeyi bozar. Galatasaray, İstanbul'daki maçı kazanır, ancak İngiltere'deki rövanş maçı için UEFA tarafından getirilen taraftar yasağıyla karşılaşır. Terim, takımın psikolojisini iyileştirmek ve gerilimi azaltmak için Leeds United'in bir lig maçını izlemeye gider. Bu jest, ortamı yumuşatmaya yardımcı olur ve ardından Leeds United ile yapılan maç Galatasaray'ın zaferiyle sonuçlanır. Finalde, Kopenhag'da Arsenal ile karşılaşılan maçı kazanarak Galatasaray UEFA Kupası'nı alır. Tüm engellerin aşılması ve sorunların çözülmesiyle Terim'in hikâyesi zirveye ulaşır, böylece seyirciye yüksek izleme zevki ve tatmin sağlayan bir bölüm sunulur. Sonrasında hikâyeye yeniden denge durumuna döner ve bu bölüm sona erer.

Ardından gelen bölüm, önceki bölümle mantıklı bir bağ kurarak, bir neden-sonuç ilişkisi oluşturur. Terim'in kazandığı kupa, onun Avrupa'da teknik direktörlük yapmasına kapı aralar. Bu süreçte, yaşanan pek çok olay sonucu, hedeflediği başarı grafiğinde inişler ve çıkışlar yaşanır, bu da temel çatışmaları doğurur. İtalya'nın Fiorentina takımını finallere kadar yükselttiği sırada kulüp başkanıyla yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle takımdan

ayrılır ve Avrupa'da kupa kaldırma hayali, bu ayrılıkla son bulur. Daha sonra Milan'a transfer olan Terim, istediği performansı sergileyemeyince oradan da ayrılır ve Türkiye'ye döner. Belgeselde anlatılan bu dramatik gelişmeler, Terim'in kariyerindeki yeniden yükselişe zemin hazırlar.

Belgeselin son bölümünde, Fatih Terim'in 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası süreci işlenir. 12 yıllık bir aradan sonra milli takımın başına geçen Terim, takımı şampiyonluğa taşıyaması da finale kadar götürmeyi başarır. Bu süreçte, maçlara kazanma odaklı yaklaşan oyuncuların motivasyonları ve maçların son dakikalarında skorları lehlerine çevirmeleri, belgeselde heyecanı artıran anlar olarak öne çıkar. Ayrıca, Terim'in motivasyonunun yanı sıra, diğer karakterlerin (futbolcuların) tavırları ve milli takımda yaşadıkları deneyimler hakkında anlattıkları hikayeler, filmdeki çok katmanlı yapının güzel bir örneğini sergiler. Futbol kariyerinden ayrı olarak, Terim'in büyük kızı Merve Terim, oğlunun doğumu sırasında yaşadığı zorlukları paylaşır. Toplumsal değer yargıları ve aile kavramı üzerinden Fatih Terim'i öven bu anlatılar, seyircinin aile birliği ile özdeşleşmesini sağlar ve belgeselin dramatik yapısını sonlara doğru daha da tırmandırır.

Filmin stilistik düzenlemesine bakıldığında, ardı ardına gelen çekimlerdeki aksiyonun pürüzsüz bir şekilde aktarıldığı görülür. Bu pürüzsüz sunum, seyircinin izlediklerinin gerçekliğine olan inancını pekiştirir. Geçmiş ve şimdinin bir arada kullanıldığı sahnelerde, kurguda sağlanan uyumlu geçişler görsel ve anlatımsal bütünlüğü sağlar. Belgesel, Terim'in gündelik hayatına dair birçok detayı barındırırken, özellikle ailesi ile geçirdiği gerçek zamanlı anlar, hareketli kamera kullanımıyla duygusal yönü yüksek kareler yaratır. Bazen kamera, Terim'in futbol dışındaki hobileriyle ilgilenirken onu takip eder ve teknik direktör kimliğinin ardındaki çok yönlülüğü seyirciye gösterir. Belgeselde Terim'in ve diğer kişilerin anlattıkları, üçüncü bir kişi perspektifinden sunulur. Bu sinemada karakterin gördüğü şeylerin temsili anlamına gelir ve film boyunca bu bakış açısı uyumu korunur; bu da mekânsal devamlılığın sağlandığı anlamına gelir ve seyircinin bakışı kurguyla yönlendirilir. Belgeselde müzik kullanımı, tempoyu artırmak ve seyircinin heyecanını canlı tutmak adına sıkça başvurulan bir yöntemdir.

Bu bağlamda, Netflix gibi günümüz dijital platformları, tüketim alışkanlıklarına uygun olarak gerçek ve popüler kişilere odaklanan belgeseller hazırlamıştır. Terim belgeseli, Fatih Terim'in başarılı kariyerinden ilham alınarak çekilmiştir çünkü Terim, izleyici kitlesi tarafından güçlü bir şekilde benimsenen bir karakterdir. Ancak bu güç, Terim'in hayatının sadece olumlu yönlerinin filme yansıtılmasından kaynaklanır ve bir taraf tutma durumu ortaya çıkar. Belgeseli bu şekilde sunmanın amacı, seyircinin izlediği şeyin kalitesine tamamen ikna olmasını ve keyifli vakit geçirmesini sağlamaktır.

"Son Dans (The Last Dance)" Film Çözümlemesi

Netflix'in orijinal yapımlarından biri olan ve Jason Hehir'in yönetmenliğini yaptığı 2020 yapımı "Son Dans" (The Last Dance) belgeseli, 1991-1998 yılları arasında basketbol dünyasında ciddi bir hakimiyet kuran Michael Jordan ve Chicago Bulls takımının hikayesini mercek altına alır. Özellikle 1997-1998 yılları arasında altıncı şampiyonluğunu kazanan Jordan'ın kariyerindeki zaferler, düşüşler, yükselişler ve rekabetten kaynaklanan çekişmeler detaylı bir şekilde incelenir. Bu dönemin NBA kültürünü de gözler önüne seren belgesel, toplam on bölümden oluşur ve hikâyeyi anlatmak için Jordan dışında siyasetçilerden basketbolculara kadar pek çok kişinin röportajlarına yer verilir.

Belgesel, izleyiciye öyküyü anlaşılır kılmak ve ilgisini canlı tutmak amacıyla, Jordan'ın kariyer yolculuğunu zamanlar arası geçişlerle ve neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde kurgular. Seyirci, bu sayede Jordan'ın yaşadığı çatışmaların içine çekilir. Belgeselin açılışı, Bulls'un 1997-1998 sezonuna başladığı maçın görüntüleriyle yapılır. Açılıştan sonra kamera günümüze döner ve Jordan kendini tanıtmaya başlar. Bulls'da geçirdiği yıllardan kısaca bahsettikten sonra hikâyeye, 1997 yılına geri döner. Bu dönemde, Bulls'un menajeri Jerry Krause ve koç Phil Jackson arasındaki gerginlik anlatılır. Belgeselin adını veren "Son Dans" teması, menajer Krause'nin gelecek yıl Phil Jackson'ın takımda olmayacağını açıklamasıyla başlar; bunun üzerine Jordan, Jackson koçluk yapmazsa kendisinin de o takımda yer almayacağını söyler. Aslında tüm takım, 1997-1998 sezonunun şampiyonluk için mücadele edecekleri son dönem olduğunu bilmektedir. Bu yüzden Phil Jackson, sezon başında takımla yaptığı toplantıda, geçirecekleri sezon için "bu bizim son dansımız" der. Jordan önderliğindeki takımın görkemli bir sonla yollarını ayracağını daha ilk bölümden öğrenen seyirci, bu sürecin içinde daha fazla merak duygusuyla yer alır.

Belgeselde Michael Jordan'ın kariyer yolculuğu merkeze alınırken, onun hikayesi etrafında şekillenen diğer kişilerin anlatıları da dahil edilmiştir, böylece anlatı sürekli canlı tutulmuştur. Bu zincirleme anlatım bağıyla tasarlanmış yapıda, her bölümde farklı bir anlatıcı kendi hikayesini paylaşırken, aslında tüm bu hikayeler Jordan'ın etrafında kesişmektedir. Jordan'ın kariyer hedeflerine doğru ilerlerken yaşadığı mücadelelerde, onunla aynı takımda yer alan arkadaşlarının başarıları ve başarısızlıkları hikâyenin temel çatışmalarını oluşturur. Örneğin, ikinci bölümde, takım arkadaşı Scottie Pippen'in ameliyat sonrası Jordan takımının sorumluluğunu daha fazla üstlenirken, üçüncü ve dördüncü bölümlerde başka bir takım arkadaşı Dennis Rodman'ın önemli bir maç öncesi ortadan kaybolması, Jordan için hedefe ulaşma yolundaki engelleri artırır ve hikâyeye dinamizm katar.

Klasik anlatıların temelinde yer alan hikayelerde karakterler, karşılaştıkları çatışmalarla mücadele ederler. Burada kilit nokta, karakterin motivasyonudur. Engellere karşı koymak ve onları aşmak, yüksek motivasyona sahip bir karakterin gerçekleştirebileceği eylemlerdir. Bu belgeselde de Jordan'ın ve Bulls takımının kariyer yolculuğu, her bölümde çözülmeye çalışılan çatışmalarla doludur. Özellikle Jordan, fiziksel olarak sert mizaçlı takımlarla karşılaşmayı sevmez ve bu durum, karşılaştığı takımlarla olan maçlarda dramatik bir etki yaratır. Bu tür maçlarda

Jordan'ın tutumu ve maçlar hakkında yaptığı yorumlar, izleyiciyi de bu mücadelelerde taraf tutmaya ve bir duruş sergilemeye yönlendirir. Jordan'ın bu takımlarla olan maçlardaki performansı, izleyicinin bakış açısını etkileyerek onları hikâyenin içine daha da çeker.

Belgesel boyunca hem Jordan hem de yakın çevresi onun aşırı hırslı ve rekabetçi karakterini vurgular. Her maç öncesi, başarıya ulaşmak adına kendine hırslanacak bir sebep bulan Jordan, bu sebepleri hikâyeyi doruğa çıkaran anlara dönüştürür. Jordan'ın yaşadığı bu yoğun duygular, elde ettiği başarılarla katarsis anları yaşamasına ve seyircide özdeşleşme hissi uyandırmasına yol açar. Özellikle Bulls ile kazandığı ilk kupadan sonra gözyaşları içindeki Jordan'ın yaşadığı doruk noktası, seyirciye de zaferin mutluluğunu hissettirir.

Belgeselin diğer bir dönüm noktası ise, Jordan'ın ikinci kez Bulls ile şampiyonluk sevincini yaşadığı sırada kumar oynamasıyla ilgili çıkan haberlerdir. Bu haberlerle medya, Jordan'ın itibarını zedelemeye çalışır. Her maç öncesi, basketbolun dışında, oynadığı bahislerle ilgili sorularla karşılaşan Jordan, bu durumdan duygusal bir gerilimle etkilenir. Bu haberlerin ardından çıktığı maçlarda daha hırslı ve motive şekilde oynar. Jordan, üçüncü kupa başarısından birkaç hafta sonra babasını kaybeder ve bu iki olayın ardından basketbolu bırakacağını açıklar. Klasik anlatılarda olduğu gibi, olaylar anlamlı bir sıralama ile ilerler ve bir olay diğerine neden-sonuç ilişkisiyle bağlanır. Bu hikâyenin tam bu noktasında, Jordan basketboldan sonra beyzbol oynamaya başlar. Çünkü beyzbol, çocukluğunda babasının oynamasını çok istediği bir spordur ve Jordan için içinde yeniden bulduğu güçlü bir motivasyon kaynağı haline gelir.

Kısa süreli beyzbol macerasının ardından Jordan, Bulls'a dönerek takımıyla üst üste üç kez şampiyonluk yaşama hedefine yönelir. 1996 yılında oynanan şampiyonluk final maçı Babalar Günü'ne denk gelir. Jordan, ilk kupa zaferinde babasının yanında olduğunu hatırlayarak bu maç için ekstra motivasyon bulur. Belgesel boyunca, maçların yarattığı heyecan ve duygusal yoğunluk, izleyicilerdeki sürükleyiciliği artıran önemli unsurlardır. 1996'da Bulls ile yeniden şampiyon olan Jordan, maç sonrası kupayı babasına adar. Daha sonra izleyici, soyunma odasında yerde hıçkırarak ağlayan Jordan'ı görür; bu, onun yaşadığı tüm zihinsel ve fiziksel mücadelelerin doruk noktası olan katarsis anıdır.

Tüm olay örgüsü boyunca, Jordan'ın eylemleri ve arzuları etrafında şekillenen yapı ilerler. Onun karakterine has özellikler, izleyiciye sürekli olarak çeşitli olaylar aracılığıyla hatırlatılır. Özellikle onun rekabetçi ruhu, belgeselin son iki bölümünde çatışmanın başat noktasını oluşturur. Dokuzuncu bölümde, kupa finalinden bir gün önce yediği yemekten zehirlenen Jordan, ertesi gün maça geldiğinde aşırı halsizdir. Ancak onu ayakta tutan tek şey, rekabetçi duygusudur. Bu maçta, Jordan'ın mücadele ettiği anlar ve ayağa kalkma gücünü bulduğu sahneler, dramatik kurgu ile izleyicilere adeta o anın içindeymiş hissi verir. Bu yüzden, maçı kazandıklarında, tamamlanan görevle birlikte Jordan kadar izleyici de zirveye ulaşır.

Son bölüm, ana karakter Jordan ve onun hikayesiyle kesişen Bulls oyuncularının öyküleri üzerine kurulur. Bu kesişmenin dramatik çatısını bölüme adını veren "Son Dans" oluşturur. Bu son şampiyonluk serüveni, Bulls'un finalde karşılaştığı Utah Jazz ile olan mücadelesiyle çatışmanın giderek yükseldiği bir atmosfer yaratır. Maç sürekli eşitlikle devam ederken, Bulls takımı ve Jordan'ın tek motivasyonu, bu son birlikte oynayacakları maçta altıncı kupayı kazanmaktır. Belgeselin bu noktasında, Jordan'ın motivasyonları sonucunda gerçekleşen eylemler, tahmini bir mutlu sona doğru ilerler ve Bulls, altıncı kupasını kazanır. Jordan'ın sınırsız olasılıklarla başladığı kariyer yolculuğu, mutlu bir sonla tamamlanır.

Filmin stilistik düzenlemesi, klasik anlatı sinemasına has heyecan ve dinamizmi sürekli kılan bir kurgu yapısını benimsemiştir. Belgeselin açılış sekansında, mesafeli bir kamera yalnız başına oturan bir adamı yavaşça takip eder ve izleyici, kameranın kişinin yanına vardığında bunun Jordan olduğunu anlar. Bu açılış sahnesi, kamera hareketleriyle konuya genel bir bakış atılmasını sağlarken, izleyicinin karakterle yakın iletişime geçtiği an karakteri tanımaya olanak tanır. Jordan'ın hikayesini on bölüm boyunca canlı tutmak için zamanlar arası geçişler sıkça kullanılmış, Jordan dışında birçok yan karakterin yaşamından kesitler sunulmuştur. Her bir yan karakterin daha iyi tanınması ve duygusal etkinin artırılması adına geçmiş görüntüler ve fotoğraflara sıkça başvurulmuştur. Günümüze dair hiçbir görüntünün yer almadığı belgeselde, geçmişe dair görüntülerle detaylı bir kurgu oluşturulmuştur. Özellikle Jordan'ın basketbol başarılarını gösteren arşiv görüntüleri, onun övgüye değer bir figür olarak sunulduğu anlarda üst üste gelir. Maç karşılaşmalarında dramatik yapıyı artıran müzik kullanımı ve yılları temsil eden görüntüler, nostaljik bir atmosfer yaratmıştır. Saha içi ve dışındaki karakter tavrına odaklanan arşiv kamerası, alınan aksiyonla birlikte hareket ederek anlatının sürükleyiciliğini artırmıştır.

Netflix için çekilen "Son Dans" (The Last Dance), diğer incelenen belgeseller gibi ticari amaçlar doğrultusunda şekillenen ve izleyiciyi ekrana çekmeyi amaçlayan bir anlatıya sahiptir. Buradaki esas amaç, seyircinin bilgilenmesi veya belgeselden bir çıkarım yapması değil, keyifli vakit geçirmesidir. Ekran karşısında hoşça vakit geçirmenin yolu, popüler bir ismin seçilmesinden geçmektedir. Bu belgeselde, dünya çapında tanınan bir sporcu olan Jordan, dikkat çekici bir karakter olarak hedeflere hizmet eder. Klasik anlatı biçimine dayalı olarak kurgulanan bu belgesel, seyircinin ilgisini ana karakter Jordan üzerinde yoğunlaştırarak onun kariyer yolculuğuna eşlik etmeyi hedefler. Bu eşlik etme hissiyatı, anlatının akıcılığını sağlayarak seyirci üzerinde etkili bir hakimiyet kurar.

Sonuç

Son yıllarda dijital platformların yükselişi, belgesel filmlerin yapım ve tüketim biçimlerinde devrimsel değişiklikler meydana getirmiştir. Geleneksel yayın mecraları ve sinema salonlarının ötesinde, Netflix, Amazon Prime Video ve Disney+ gibi platformlar, belgesel içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamış ve içerik üretiminde yeni standartlar belirlemiştir. Sinema ve teknoloji arasındaki ilişki her geçen gün güçlenmekte, bu durum filmlerin hem dilini hem de biçimini etkilemektedir. Belgesel film, teknoloji ile karşı karşıya kaldığı ilk andan itibaren dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm, öncelikle televizyon ile başlamış, zamanla internet ağları ve dijital teknolojilerin gelişimiyle dijital dünyalara taşınmıştır. Televizyonun eğlence odaklı yapısı ve programlardaki zaman kısıtlamaları nedeniyle detaylı araştırılmayan belgeseller, ilk olarak televizyonda basitleştirilmiş ve hızlı tüketilen içeriklere dönüşmüştür. Ayrıca, toplumsal bir mesaj taşımayan doğa ve gezi belgeselleri gibi yapımlar artmaya başlamıştır.

Gelişen dijital teknolojilerle birlikte belgesel film yapımı, televizyondan dijitale doğru kaymıştır. Dijital ortamda, anlatı yapısı tamamen değişmiş, teknolojinin günlük yaşamımızın her alanına nüfuz etmesiyle her konunun belgesel film konusu haline gelmesi mümkün olmuştur. Telefon ve tablet gibi basit araçlarla herkes kendi belgeselini çekebilmekte, bu da içeriklerin zayıflamasına neden olmaktadır.

Belgeselin ilk dönemlerinden bu yana, hikâyenin önemi azalmış, daha çok insana ulaşma ve maddi kazanç elde etme amacı öne çıkmıştır. Üretilen içerikler, bilgilendirme ve eleştiri unsurlarından uzak, nesnellikten yoksun filmler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital platformlar, özellikle Netflix gibi belgesel üretiminde öncü olan platformlar, izleyici çekmek ve izlenme oranlarını artırmak amacıyla sürekli yeni anlatı biçimleri denemektedir. Netflix, klasik anlatı modelini temel alarak, popüler kişilerin hayatlarından kesitler sunan, daha çok magazinsel içerikler üretmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen "Terim" ve "Son Dans (The Last Dance)" belgeselleri, Netflix'in orijinal içerikleri olarak seçilmiştir. Bu belgesellerde ana karakter olarak seçilen Michael Jordan ve Fatih Terim gibi isimler, popüler kültüre hitap etmektedir. Netflix, bu karakterler üzerinden toplumsal gündemi temsil etmek yerine, bireysel zevklere yönelik konuları işlemeyi tercih etmiştir. Bu belgesellerde izleyicilere sunulan dramatik yapı, onların gerçeklik algısını ikinci plana atarak, sadece keyif alacakları bir deneyim sunmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, geleneksel ve modern anlayışların iç içe geçmesi, belgesel filmlerin içerik ve biçim olarak değişimine neden olmaktadır. Özellikle Netflix'in artan abone sayısı ile seri üretim hedeflenmekte, uzun araştırmalar yerini hızlı tüketilen içeriklere bırakmaktadır. Bu durum, belgesellerin kurmaca ve gerçeklik arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, belgesel sinemanın temel niteliklerinden uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Bu platformlar, klasik anlatı tekniklerini kullanırken aynı zamanda izleyici etkileşimini ve katılımını artıran interaktif özellikler sunmaktadır. Özellikle kişiselleştirilmiş izleme deneyimleri ve algoritmalar, izleyicilere sürekli yeni ve alakalı içerikler önererek belgesel türünün çekiciliğini artırmaktadır. Ancak, bu dönüşümün olumsuz yönleri de mevcuttur. Dijital platformların hızlı içerik tüketimine yönelik iş modeli, belgesel filmlerin derinlemesine araştırma ve anlatım zenginliğinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca, popüler kültüre odaklanma eğilimi, belgesellerin toplumsal ve kültürel meseleleri ele alma potansiyelini zayıflatmaktadır. Belgesel sinemanın özündeki eğitici ve bilgilendirici rol, giderek daha fazla eğlence ve ticari kaygılarla gölgelemektedir.

Kaynaklar

- Akbulut, H. (2019). Bellek Olarak Belgesel Sinema: Son Dönem Türkiye Belgesel Sinemasına Bir Bakış. *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı:2, Syf, 119-124
- Arık, M. B. (2005). Popüler Kültür ve Belgesel Tüketimi (Editör: Nilüfer Pembecioğlu). *Belgesel Film Üstüne Yazılar*. Ankara: Babil Yayıncılık, 96-105
- Başer, E. & Akıncı, S. (2020). Kullanıcı Deneyimi ve Kişiselleştirme Bağlamında Bir Dijital Platform İncelemesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt, 12, Sayı:2, Syf, 866-897
- Başer, E., & Söğütözü, T. (2023). Değişen İzleme Eğilimleri Çerçevesinde Dijital Platformlar ve İçerik Reklamları Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, Sayı:41, Syf, 1-26
- Bikiç, Ç. N. (2019). Türkiye'de Belgesel Film Festivalleri (1.Baskı). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Brennan, L. (2018). How Netflix Expanded to 190 Countries in 7 years. *Harvard Business Review*, 11/12. US
- Cerçi, S. (1997). *Belgesel Film*. (1. Baskı). İstanbul: Şule Yayınları.
- Çağır, F. & Kara, F. (2019). Dijital Dönüşüm Bağlamında Türkiye'de Dizi Sektörü ve Geleceği. *Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, Cilt,1 Sayı:1 Syf, 8-18

- Demircan, M. (2021). *Dijital Kültürde İzleme Edimi: Netflix Örneği*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eıvazı, F. (2017). *Belgesel Sinemada Dramatik Yapı*. Yüksek Lisans Tezi: Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elmacı, T. (2011). *Belgeselde Çoğalan İmge Buharlaşan Anlam*. (Editör: Nevzat Caneri). *Belgesel Sinema 2009-2010* (1.Baskı). Golden Medya, 41-51.
- Figueiras, R. (2017). *Mediatization Studies: Causalities, Centralities, Interdisciplinaries Matrices*, 11(1), 101-126
- Gider, N. (2007). *Yapısal Özellikleri Açısından Belgesel Sinema*. İstanbul: Marmara İletişim Dergisi 1 (12),135.
- Gider, N. (2009). *Ötekini Belgelemek; Belgesel Sinemada Kültürel Temsiller*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Jacobs, L. (1979). *The Documentary Tradition*. New York: Norton & Company.
- Karasu, Ö. (2011). *Ötekinin, Berikinin, Bizim, Hepimizin Belgeseli: Etnografik Belgesel Film*. (Editör: Nevzat Caneri). *Belgesel Sinema 2009-2010* (1. Baskı). Golden Medya, 84-90.
- Karataş, S. (2023). *Dijital Platformların Belgesel Üretim, Dağıtım, Tüketim İlişkileri Üzerine Etkileri: Netflix Belgeselleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Kına, A.G. (2023). *Netflix Algoritmasının "Güçlü Kadın Karakterleri": Yabancı Polisiye Dizileri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kopuz, S. (2019). *Reklamcılıkta Global Stratejiler Netflix Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuruoğlu, H. & Parsa F. A. (2017). *Belgesel Filmde Zamanın Ruhu Belgesel Filmde Değişen Anlam ve Anlatım*. (1. Baki). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Medin, B. & Kaymak, A. (2022). *Sinema ve Dijital Platformlar*. (1. Baskı). İstanbul: Doruk Yayımcılık.
- Öztürk, Ç. G. (2014). *Belgesel Filmin Anlatı Yapısının Mecraya Bağlı Değişimi. İçinde Tanıklıklar Sineması Belgesel Sinema Üzerine* (Ed. Ö. İpek). Agora Kitaplığı
- Öztürk, N. B. & Erdoğan, Y. (2022). *Netflix'te Dijital Pazarlama Stratejileri İle Gündem Belirleme: Pera Palas'ta Gece Yarısı Örneği*. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 20, Syf, 161-195
- Rotha, P. (2000). *Belgesel Sinema* (1. Baskı). (Çev: İbrahim Şener). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Sharma, A. (2019). *An Analytical Study on Attitude and Intentions of Consumers on Youtube Programmers IIS University Journal of Arts*, Vol.8(1), 81-97.
- Sağlamtimur, Ö. Z. (2010). *Dijital Sanat*. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 3, Syf, 213-238
- Sarı, Ü. & Türker, H. (2021). *Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği*. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı:1, Syf, 59-80
- Söğütöller, T. (2022). *Z Kuşağının Netflix Yerel İçeriklerini Alımlama Biçimleri*. Doktora Tezi. İzmir:Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Susam, A. (2015). *Toplumsal Bellek ve Belgesel Sinema*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ulukan, G. (2018). *1997'den bugüne Netflix'in tarihsel gelişimindeki önemli noktalar*. <https://webrazzi.com/2018/05/07/1997den-bugune-netflixin-tarihsel-gelisimindeki-onemli-noktalar/>. Erişim Tarihi. 04.11.2023

THE NETFLIX ERA: DIGITAL STREAMING PLATFORMS AND THE TRANSFORMATION OF NARRATIVE IN DOCUMENTARY CINEMA

Murat Aytaş, Gözde Yavuz

ABSTRACT

Documentary cinema stands out among visual media for its direct connection to reality and in-depth social issues perspective. Technological advancements, particularly the rise of digital platforms, have led to revolutionary changes in documentary narrative forms and viewer interactions. Today, platforms like Netflix, Amazon Prime Video, and Disney+ are reshaping the production and consumption of documentary films, pushing the boundaries of traditional media and reaching wide audiences. This study aims to examine how digital platforms have transformed narrative structures in documentary cinema. With the popularization of the internet and the proliferation of streaming services, documentary filmmakers have had the opportunity to reach broader audiences, resulting in significant transformations in narrative techniques and content. Particularly, the production of documentary films now addresses not just a limited audience but a global viewer community, fundamentally changing how content is presented and perceived. In this context, descriptive analyses of documentaries such as "Terim" and "The Last Dance" have been conducted to assess the effects of digital platforms on narrative forms and viewer interactions. The study concludes that while digital platforms utilize traditional narrative patterns, they also enhance viewer interactions through interactive and personalized content, thereby transforming the narrative structure of documentary cinema. With digitization, the content of documentary narratives is increasingly shaped under the influence of visual intensity and popular culture, moving away from its questioning and investigative nature.

Keywords: Netflix, Digitalization, Documentary, Narrative, Last Dance, Terim